

STAREȚUL ANATOLIE II DE LA OPTINA

Traducere din limba rusă de pr. prof. Teoctist Caia

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2015

CUPRINS

Stareții de la Optina	7
Cuvânt înainte la ediția în limba rusă	11
Copilăria	13
Viața lui Alexandru Alexeevici până la intrarea în mănăstire	14
Intrarea în Sihăstria Optina	15
Ucenic de chilie al starețului Ambrozie	15
Cinstirea starețului Ambrozie	17
Tunderea în monahism	18
Începutul slujirii de stareț (duhovnic)	19
Hirotonia întru ieromonah	20
Biserica închinată icoanei Maicii Domnului de Vladimir	25
Chilia din pădure	27
Starețul – Mângâietor	27
Ziua de lucru a starețului	34
Spovedania	36
Săvârșirea Tainei Sfântului Maslu	39
Vindecările	39
Suferințele părintelui	41
Darul înainte-vederii	42
Ajutor în probleme de familie	44
Cârmuirea stărețească	48
Despre mândrie	58
Păstrarea inimii	60
Determinarea voinței lui Dumnezeu	60
Dobândirea smereniei	61
Despre Împărtășanie	61
Despre rugăciune	61

Despre post	62
Despre cinstirea clerului	62
Despre Biserică	63
Despre icoane	63
Mărinimia și blândețea	63
Fărâme de înțelepciune duhovnicească	64
Despre lectură și cărți	66
Nevoința deosebită a starețului	68
Starețul Anatolie și Cuvioasa Mucenică Elisabeta Teodorovna	70
Starețul Anatolie și starețul Nectarie	73
Starețul Anatolie și părintele Alexandru Meciov	74
Alți fii duhovnicești ai starețului Anatolie	76
Venirea la Petrograd în anul 1916	77
Cuvânt despre țarul Rusiei	83
Proorocie despre Rusia	84
Ultimii ani din viața marelui stareț	86
Ultimele învățături	94
Arestarea. Mărturisirea	96
Primirea schimei	100
Încetarea din viață	102
Înmormântarea	104
Preaslăvirea	105

Cuvânt înainte la ediția în limba rusă

Starețul este învățătorul vieții.

„Stareții sunt stâlpii de verstă¹ în calea noastră duhovnicească” (Sfântul ierarh Teofan Zăvorâtul). În stareți se exprimă pe deplin esența și duhul Ortodoxiei. Stareții sunt o Evanghelie vie, icoana întruchipată a lui Dumnezeu.

Starețul Anatolie (Potapov) a fost unul dintre ultimii stareți de la Optina. Fiind ucenic al marelui Ambrozie, a fost și martor al închiderii Sihăstriei Optina, a trăit „Golgota Rusă” (anul 1917) și a lăsat cuvinte proorocești înflăcărate, laolaltă cu rugăciuni adresate viitoarei Rusii. Pentru noi este deosebit de important să vedem cum acest stareț purtător de duh, continuatorul slujirii stărețești a cuviosului Ambrozie, a întâmpinat anul tulburărilor din Rusia, ce a vorbit și ce atitudine a avut față de cele petrecute.

Spre deosebire de viețile stareților de dinaintea sa, după Revoluție, viața starețului Anatolie nu a mai avut cine să o alcătuiască. S-au păstrat amintirile răzlețe ale pelerinilor, însemnări ale fiilor duhovnicești, scrisorile starețului – care uneori nu conțin detalii biografice – și, de aceea, chipul său nu este conturat clar și cu vivacitate. Adevărata biografie a oricărui stareț nu stă în evenimentele exterioare, ci în iscusința cârmuirii duhovnicești a mii și mii de oameni. Așa cum despre mucenici se cunoaște doar ceea ce este legat de nevoința mucenicească, așa și despre mulți stareți noi cunoaștem doar ceea ce este legat de nevoința lor stărețească.

În acest sens, viața starețului nostru de la Optina este o lucrare sobornicească a întregii Biserici.

¹ verstă – unitate de măsură păentru distanțe folosită în trecut (mai ales în Rusia), egală cu 1,067 km.

Copilăria

Cuviosul și de Dumnezeu purtătorul părintele nostru Anatolie, starețul ieroschimonah de la Optina, numit „Cel Tânăr” sau „Cel Mic”, în lume Alexandru Alexeevici Potapov, s-a născut în anul 1855, în orașul Moscova; aici și-a petrecut copilăria și adolescența. În formularul-listă cu monahii și ascultătorii Sihăstriei Optina „Aducerea la templu a Maicii Domnului” și ai Schitului „Sfântul Ioan, Botezătorul și Înaintemergătorul Domnului”, de la Kozelsk, se arată că provenea dintr-o familie destul de înstărită. Alexandru Potapov a crescut într-o familie mare, fiind educat în frică de Dumnezeu, în credința și evlavia ortodoxă.

Încă din tinerețe, inima tânărului s-a aprins de dorința să-și închine, în întregime, viața lui Dumnezeu și să devină monah. Fiind foarte tânăr, Alexandru a încercat să plece din lume. Dar mama lui dorea ca el să stea împreună cu dânsa până la sfârșitul viețuirii sale – se știe acest lucru din cuvintele starețului Anatolie. Odată i-a spus fiicei sale duhovnicești (viitoarea egumenă Varvara Țvetkova), care dorea să primească monahismul: „Să nu te grăbești. Eu m-am dus devreme la mănăstire, dar mama a venit și m-a luat acasă”. Starețul își amintea nu o dată acest lucru: „Când eram tânăr, voiam să fiu monah, dar mama nu mi-a dat voie, nu a vrut. Iar eu m-am dus la mănăstire, după ce a murit”.

Când i se cerea cuvânt de folos pentru intrarea în monahism, starețul răspundea: „Roagă-te, copile, și Dumnezeu îți va arăta drumul. Eu am trăit în lume, acasă, la mama, deși eram hotărât să merg la mănăstire. Dar a venit timpul când Dumnezeu m-a ajutat să-mi îndeplinesc dorința. Altul se căsătorește, dar, dacă îi este plăcut lui Dumnezeu, îl cheamă la Dânsul. Rămas văduv, deodată, primește monahismul, și

astfel își găsește, în sfârșit, calea adevărată. Așadar, roagă-te, copilul meu, și Dumnezeu te va lumina și îți va arăta adevărata cale”.

Starețul Anatolie, asemenea Cuviosului Serghie de Radonej, a îndeplinit cu desăvârșire porunca lui Dumnezeu privitoare la cinstirea părinților: a stat împreună cu mama lui până la sfârșitul viețuirii ei. Astfel a pus încă din lume început îndeplinirii celui mai de seamă vot călugăresc – ascultarea: „Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca să-ți fie bine și să trăiești ani mulți pe pământ”.

Viața lui Alexandru Alexeevici până la intrarea în mănăstire

Despre viața starețului în lume se cunosc puține lucruri. Până la intrarea în monahism, Alexandru Potapov a învățat la „școala raională” și s-a ocupat cu negustoria. „Negustoria era la noi cel mai frumos lucru...” – povestea el. Viața lui în lume a fost, în chip proniator, o pregătire pentru slujirea stărețească: negustoria i-a permis să cunoască lumea, să vadă mulțimi de oameni, să se afle în tot felul de situații. Această experiență i-a fost de folos mai târziu spre cârmuirea oamenilor care veneau la dânsul. Viața starețului Anatolie, până la intrarea în mănăstire, a fost asemănătoare cu cea a marilor săi predecesori de la Optina: starețul ieroschimonaș Lev († 11 octombrie 1841), schieghumenul Antonie († 7 august 1865) și schiarhimandritul Moise († 16 iunie 1862).

Înainte de intrarea în mănăstire, Alexandru Potapov, așa cum își amintește monahia Domna, a fost funcționar comercial la Kaluga, astfel că, prin natura meseriei sale, nu ar fi putut să vină mai degrabă la Sihăstria Optina.

Iată ce știm despre viața viitorului stareț până la vârsta de treizeci de ani. Aceasta e vârsta când a ieșit la propovăduire

în lume Dumnezeuiescul său Învățător, Hristos – semn ascuns privind soarta ucenicului cel multnevoitor al Domnului. Evanghelia ne transmite doar câteva cuvinte prețioase despre viața Mântuitorului până la vârsta de treizeci de ani, taină ce învăluie anii copilăriei Sale.

Intrarea în Sihăstria Optina

Alexandru Potapov a intrat în Sihăstria Optina după moartea mamei sale, care s-a petrecut la 15 februarie 1885, când el de-abia împlinise treizeci de ani. A fost numit, în schit, ucenic de chilie al starețului Ambrozie. Pe data de 23 aprilie 1888, în Sâmbăta Mare, ascultătorul Alexandru a fost tuns rasofoar în biserica schitului.

Ucenic de chilie al starețului Ambrozie

Ascultătorul Alexandru a devenit martorul nevoițelor duhovnicești și a slujirii stărețești din ultimii ani ai vieții marelui Avvă Ambrozie, când prin chilia sa trecea „întreaga Rusie”. După cum o lumânare se aprinde de la alta, așa și părintele Anatolie a primit de la vestitul stareț harul duhovniciei. Fiind încă ucenicul lui de chilie, părintele Anatolie și-a arătat darurile sale dumnezeiești: înainte-vederea și dragostea.

Figura luminoasă a părintelui Anatolie a rămas în amintirea celor care vizitau chilia cuviosului Ambrozie, cerând rugăciuni și binecuvântări de la marele stareț.

Iată ce își amintea ieromonahul Varnava, care a fost ucenicul de chilie al părintelui Anatolie aproape zece ani și care și-a întrerupt ascultarea scumpă doar din pricina bolii: „Am

lucrat la mină, în gubernia Ekaterinoslav, și acolo m-am accidentat, lovindu-mă la un picior. Când am venit la Sihăstria Optina, văzându-i pe monahi, mi s-au părut a fi îngeri. Părintele Xenofont m-a încercat timp de trei zile, spunându-mi necontenit că îmi va fi greu, că nu voi putea suporta viața din mănăstire, iar eu mă gândeam că, de-mi va fi sortit să car pietre în fiecare zi, voi merge, doar să mă primească. El știa, desigur, că toți novicii sunt înflăcărați, sunt gata de toate, dar apoi, cum se stinge focul, nu mai fac față la nimic... Dar ce frumos era părintele Anatolie... drept ca un înger. Părintele Anatolie era ucenicul de chilie al părintelui Ambrozie și al părintelui Iosif. Ajungeai la părintele Ambrozie, iar părintele Anatolie avea așa un fel de a te întâmpina, de a te privi, de a-ți zâmbi, de a te mângâia...”.

De atunci se păstrează și povestirea părintelui Pantelimon: „Când m-am hotărât să intru la Sihăstria Optina, părintele Ambrozie nu m-a primit. Totdeauna se întâmpla să fie între noi o contradicție: el voia să mă primească, dar nu voiam eu; altădată eu voiam, și el nu mă primea. Lucrul acesta a continuat mult timp. Eram odată la părintele și, orice îi spuneam, nu lua în seamă. Am vrut să ies, m-am agățat de fața de masă și tot ce era acolo a zburat pe dușumea. Părintele a țipat la ucenicul său: «Părinte Alexandru, ia-l pe acest prost de aici!». Părintele Alexandru (mai apoi părintele Anatolie) m-a luat de mână și m-a condus afară. Aici, trăgându-mă de mână, mi-a zis: «Acesta va fi al nostru, acesta va fi al nostru». Iar eu i-am zis: «De ce minți?» – și m-am supărat tare pe dânsul”.

Părintele Anatolie era de o bunătate neobișnuită. Toate le ducea cu blândețe. Prezicerea ucenicului de chilie s-a îndeplinit: ieromonahul Pantelimon a ajuns mai apoi casierul Sihăstriei Optina și unul dintre martorii sfârșitului vieții starețului Anatolie. În anii 1930, după închiderea Sihăstriei Optina, s-a învrednicit de cununa muceniciei.

Spovedania făcută de stareț te înnoia și te renăștea”. Monahia Domna povestea: „Mă duceam la spovedanie, la starețul Anatolie, și îi spuneam: «Părinte, acasă am vorbit tot timpul cu dumneavoastră, dar am ajuns aici și m-am pierdut». Starețul îi răspundea: «Ei, ai venit la mine și te-ai pierdut, dar pleci de la mine și te vei regăsi». «Părinte, nu am timp să mă rog». «Ei, îți ajung și ostenelile»”.

Săvârșirea Tainei Sfântului Maslu

Cuviosul Anatolie, urmând tradiția de la Optina, săvârșea regulat Taina Sfântului Maslu, văzându-i marea însemnătate pentru viața duhovnicească a creștinilor. De aceea, îi binecuvânta să participe la săvârșirea acestei Taine atât pe tineri, cât și pe cei sănătoși.

Taina Sfântului Maslu săvârșită de stareț era învăluită într-o imagine sărbătorească. În biserica închinată Icoanei Maicii Domnului de Vladimir, unde se săvârșea Sfânta și Dumnezeiască Taină, se adunau cincisprezece-douăzeci de oameni – nu mai mult, așa cum cerea starețul – îmbrăcați toți, neapărat, în haine curate, de sărbătoare. Slujba dura vreo oră și jumătate, două. Părintele Anatolie, săvârșind Taina, era tot o lumină și petrecea în răpirea Sfântului Duh. În felul acesta, starețul vindeca multe neputințe sufletești și trupești.

Vindecările

Din mulțimea de vindecări făcute cu rugăciunile starețului Anatolie s-a consemnat doar o mică parte. Starețul Anatolie se străduia să ascundă acest dar al vindecărilor și le săvârșea acoperit, trimițând bolnavii, așa cum se obișnuia, la

izvorul cuviosului Pafnutie, nu prea departe de Optina, sau la mormântul starețului Ambrozie, ori dându-le ajutor de vindecare prin mijlocirea unui anumit obiect de-al lor, pe care-l binecuvânta.

Monahia Maria (Sautina), de la Mănăstirea Șamordino, s-a vindecat cu rugăciunile starețului Anatolie, mergând la mormântul cuviosului Ambrozie: „Vă voi spune cum m-am vindecat. Într-o toamnă, m-am dus în beci după cartofi și mi-a căzut în cap o scândură, zdrobindu-mi dinții, și, mai ales, dereglându-mi nervii dinților. Și aveam o așa mare durere, încât nu știam cum voi mai trăi, nu aveam odihnă nici ziua și nici noaptea, nu puteam să dorm și nici să mănânc. M-am dus la un doctor, dar nu am primit niciun leac și chiar mi s-a spus că nu sunt speranțe în vreun ajutor pentru tratarea durerilor. Atunci m-am dus la părintele Anatolie: «Părinte, binecuvântați» am zis. «Trebuie să merg la doctorul Kazanski». Dar el mi-a spus: «Dumnezeu binecuvântează! Dumnezeul binecuvântează! La mormânt, la mormânt să mergi, la părintele Ambrozie!». M-am dus la mormântul părintelui Ambrozie și, mergând, m-am întâlnit cu Kazanski, doctorul de la Optina. I-am povestit despre durerea mea și el mi-a spus: «Această durere este nevindecabilă». M-am umplut de lacrimi, dar m-am gândit că acum unica nădejde este la părintele Ambrozie. M-am dus la mormânt... Am îngenunchiat lângă mormânt și am început să mă rog: «Părinte, ajută-mă!». L-am rugat așa ca și cum ar fi fost în viață și nu lângă mormântul său. M-am ridicat, am luat ulei din candelă, am uns gingiile și obrații, iar durerea s-a liniștit. M-am dus și nu-mi venea să cred că nu mai am dureri. Am ajuns acasă și toți mă îndemneau să cinez. M-am așezat la masă cu frică mare, am mâncat, m-am culcat și am dormit douăzeci și patru de ore fără întrerupere. De atunci, cu rugăciunile părintelui, sunt sănătoasă”.

Învățătoarea Nina Vladimirovna ne-a povestit cum fratele ei s-a vindecat „cu o pară” trimisă de starețul Anatolie: „Odată, părintele mi-a dat o pară să i-o duc fratelui meu mai

mic. M-am mirat de ce anume i-a trimis-o. Am ajuns acasă, iar fratele meu era foarte bolnav, și doctorul a spus că nu sunt speranțe de vindecare. Atunci a început să mănânce câte o bucățică de pară și, încet-încet, s-a pus pe picioare, și, curând, s-a vindecat complet”.

O putere vindecătoare se răspândea chiar și din hainele sale. Odată, starețul Anatolie i-a dat binecuvântare fiicei sale duhovnicești, Nina Vladimirovna, să meargă la Șamordino și să se roage. „Eram îmbrăcată într-o bluziță de vară. Părintele Varnava mi-a propus să mă îmbrac cu sumanul său. M-am uitat la suman și m-am gândit: ce suman grosolan și murdar, nu pot să-l îmbrac... Atunci a ieșit părintele stareț și părintele Varnava i-a spus: «Îi dau lui Ninocika sumanul meu să se îmbrace». Dar starețul s-a uitat la suman și a zis: «Ce grosolan și murdar este... mai bine îi dau reverenda mea cea nouă». Atunci m-am îmbrăcat cu reverenda lui cea nouă și am fost foarte fericită. La Șamordino, multe monahii s-au îmbrăcat cu reverenda «pentru sănătate». Când m-am culcat, am simțit că am frisoane; m-am învelit cu reverenda părintelui și, spre dimineață, a trecut totul”.

Suferințele părintelui

Vindecând mulți bolnavi, însuși starețul suferea de boli grave. Din pricina privegherilor îndelungate și a statului în picioare, părintele Anatolie a căpătat o boală și picioarele i s-au umplut de răni. Din cauza metaniilor, starețul suferea și de hernie; de aceea, în ultimii ani de viață, a fost nevoit ca spovedania să o facă stând pe un scăunel.

Dobândirea smereniei

„Mă întrebați care este cel mai grabnic drum spre smerenie. Desigur, mai înainte de toate, trebuie să recunoști că ești o făptură neputincioasă, care nu poate face nici un bine fără darul Duhului Sfânt, de la Domnul nostru Iisus Hristos, care ni se dă prin rugăciunile noastre și ale aproapelui nostru și după milosârdia Sa” (Scrisoarea nr. 57).

Despre Împărtășanie

„Îmi scrieți dorința dumneavoastră de a vă împărtăși mai des cu Sfintele Taine ale Trupului și Sângelui Domnului nostru. Este un lucru bun; trebuie doar să vă apropiați cu evlavie și cu pregătirea cuvenite, după rânduiala bisericească” (Scrisoarea nr. 46).

Despre rugăciune

„Faceți pravila de rugăciune. Să citiți fără întrerupere rugăciunile de seară și de dimineață cu atenție, pătrunzând sensul fiecărui cuvânt și aprofundându-l. Metaniile să le folosiți în biserică și acasă atunci când încep pornirile dușmănoase ale gândurilor și simțurilor. Citiți în fiecare zi câte un capitol din Evanghелиi, din Epistole și Faptele Apostolilor. Dacă vrei să fii mai aproape de Domnul, citește o catismă sau Acatistul Preadulcelui Iisus sau a Maicii Domnului” (Scrisoarea nr. 57)

Despre post

„I-am spus părintelui cândva la Spovedanie: «Părinte, eu nu țin posturile și cred că nu este un păcat». Părintele s-a agitat puțin și, cu o voce aspră, mi-a spus: «Cum se poate?! Cum se poate?! Trebuie să păstrăm posturile neapărat – miercurea, vinerea și celelalte patru posturi. Acum este Săptămâna Patimilor și tu trebuie, obligatoriu, să postești... Numai decît să postești!»” (*Floricele de la Optina*, însemnările N. G. Ciulkova, Arhiva Sihăstriei Optina).

„Mă întrebați dacă vă dezleg să mâncați de fruct în postul Sfinților Apostoli Petru și Pavel. Sfinții Părinți au hotărât post, iar eu – mă iertați! – nu pot să încalc hotărârile lor. Faceți cum vreți. Este problema conștiinței dumneavoastră. Dacă aveți sănătate, de ce să lucrați împotriva conștiinței?” (*Scrisori adresate fiilor duhovnicești*, Scrisoarea nr. 31).

Despre cinstirea clerului

„Am recunoscut în fața părintelui că, odată, am răs de un diacon nu de mult timp hirotonit, care slujea caraghios... De această dată, părintele s-a supărat rău pe mine: «Dar ce-i asta? Cum poți să râzi de o față bisericească? De ce? Pentru că nu slujește bine? Cu toate acestea, poartă harul lui Dumnezeu. Nu trebuie, nu trebuie să râzi!»” (*Floricele de la Optina*).

Despre Biserică

Starețul ne învață să iubim Biserica Ortodoxă și ne sfătuia cum să dobândim această iubire: „Se spune că Biserica este plictisitoare. Este plictisitoare pentru că oamenii nu înțeleg slujbele! Trebuie să învățăm! Este plictisitoare pentru că suntem neglijenți față de Biserică. De aceea ni se pare că nu ne aparține, ci este a altora. Dacă am aduce măcar flori sau verdeață pentru înfrumusețarea ei, am participa la grijile pentru împodobirea ei, atunci, nu ar mai fi plictisitoare. Nu este plictisitoare casa noastră...”.

Despre icoane

Cinstirea icoanelor – spunea starețul – este o expresie a iubirii noastre față de Dumnezeu: „Se spune că icoanele nu sunt de folos... Dar icoanele sunt tablourile lui Dumnezeu, ale Preacuratei Sale Maici și ale Sfinților plăcuți lui Dumnezeu... Fotografia noastră, tabloul nostru mulți se străduiesc să le primească, pe cât se poate, dar tabloul lui Dumnezeu nu voiesc a-l primi! Ce mai iubire!” (*Din convorbirile cu starețul Anatolie*).

Mărinimia și blândețea

Învățăturile starețului Anatolie deseori erau foarte concise, doar două-trei cuvinte, dar pătrundeau cu atât mai mult

în inima omului. „Odată, părintele Anatolie, văzându-mă în antreu – își amintea roaba lui Dumnezeu, A. A. Isakova –, a început să mă însemneze cu semnul Crucii și repeta: „Mărinimie și blândețe. Mărinimie și blândețe” (*Din însemnările lui N.A. Pavlovici*).

Fărâme de înțelepciune duhovnicească

O parte din aceste fărâme de învățături duhovnicești, de valoare inestimabilă, izvorâte din experiența duhovnicească a starețului Anatolie, s-au păstrat în însemnările monahiei Ambrozia, de la Mănăstirea Șamordino, cea care mergea – adesea cu binecuvântarea egumenei Valentina – de la Șamordino, la părintele ei duhovnicesc de la Sihăstria Optina. Înaintea fiecărei plecări ea își nota propriile întrebări, precum și pe cele ale surorilor de la Șamordino, pentru a-i fi adresate părintelui. La Șamordino se întorcea având cu sine o adevărată comoară duhovnicească în răspunsurile notate de la stareț.

La întrebările privind Rugăciunea lui Iisus: „Cum să lucrăm Rugăciunea lui Iisus? Cum să urmărim inima?”, starețul a răspuns așa: „Să Îl chemi pe Domnul, simplu, din inimă, iar pentru simplitate și modestie, Domnul îți va trimite rugăciunea inimii. Cheamă-L și iar cheamă-L, și îți va trimite rugăciunea”.

La întrebarea: „Să te dezvinovățești în privința cleveteliilor?”, starețul a răspuns: „Dacă se întâmplă, e important ca spui înaintea conducerii”.

Iarăși, întreat fiind dacă în vreun fel, sub felul poveștelor, li se cade a sfătui pe oameni, starețul le-a zis: „Dacă este nevoie, poți să spui (câteva cuvinte). Să strigi la Domnul mai întâi, după cum spunea părintele Moise, pentru înțeleptire, și apoi să vorbești”.